

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Katedra Medycyny Społecznej
Zakład Medycyny Społecznej i Zdrowia Publicznego
Kierownik prof. dr hab. n. zdr. Beata Karakiewicz
ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin
tel. 091 48 00 920, fax 091 48 00 923, e-mail: fampiel@pum.edu.pl

Szczecin, 24 czerwca 2020 r.

**Recenzja rozprawy na stopień doktora nauk o zdrowiu mgr Doroty Koncewicz,
pt. „Wybrane aspekty funkcjonowania rodzin dzieci z uszkodzonym słuchem”.**

Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Krajewska - Kułak

Promotor pomocniczy: dr n. zdr. Krystyna Kowalczuk

Populacja dzieci z uszkodzonym słuchem stanowi bardzo zróżnicowaną grupę pod względem sprawności funkcjonalnej narządu słuchu, która w różnym stopniu wpływa na życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych właściwych dla płci i wieku, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi. Kolejnym wyróżnikiem tej grupy jest ogromne zróżnicowanie pod względem możliwości odbioru i nadawania informacji. Zrozumienie specyfiki rozwoju psychospołecznego dziecka niesłyszącego, wymaga poznania cech uszkodzenia słuchu. Jeżeli przyjmie się, że istotę uszkodzenia słuchu stanowi zaburzenie sprawności funkcjonalnej narządu słuchu wpływającej na najważniejsze sfery funkcjonowania dziecka, to perspektywa spojrzenia na jego rozwój psychospołeczny ulega znacznemu rozszerzeniu. Wg Schlesingera i wsp. uszkodzenie słuchu u dziecka, a zwłaszcza „głęboka głuchota jest czymś więcej niż tylko rozpoznaniem medycznym, jest to zjawisko kulturowe, w którym społeczne, językowe i intelektualne uwarunkowania i problemy nakładają się na siebie w sposób nierozzerwalny”. Charakteryzując omawianą grupę dzieci należy na nią spojrzeć nie jak na dzieci niepełnosprawne, lecz na dzieci o specyficznych potrzebach komunikacyjnych w zakresie odbioru komunikatów oraz ich nadawania w formie czytelnej dla otoczenia. Sami niesłyszący nie chcą także być

WPLYNĘŁO DO DZIEKANATU
Wydziału Nauk o Zdrowiu

dnia 01.07.2020 J. Ambroży

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

uważani za osoby niepełnosprawne, czy upośledzone. Uszkodzenie słuchu ogranicza odbiór dźwięków, które dostarczają nam informacje o tym, co dzieje się w naszym najbliższym otoczeniu. Bardzo rzadko zdarza się tak, że dziecko jest całkowicie pozbawione możliwości odbierania dźwięków. Najnowsze aparaty słuchowe, implanty i inne pomoce techniczne znacznie poprawiają sytuację dzieci z uszkodzonym słuchem, dając możliwość funkcjonowania w świecie dźwięków.

Istotą systemu rodzinnego jest to, że poszczególni członkowie wzajemnie na siebie oddziałują, co oznacza, że zmiana dotycząca jednego z członków jak w tym przypadku zaburzenia słuchu u dziecka, bezpośrednio wpływa na pozostałych. Jest to kluczowe stwierdzenie biorąc pod uwagę fakt, że opracowanie to poświęcone jest wybranym aspektom funkcjonowania rodzin dzieci w uszkodzonym narządzie słuchu. Mamy więc do czynienia z systemem, którego równowaga została zachwiana poprzez wystąpienie konkretnego typu niepełnosprawności, która wpływa na pełnienie ról społecznych, komunikację, funkcjonowanie w środowisku i inne aspekty życia rodzinnego. Zaburzenia słuchu negatywnie wpływają na rozwój dziecka w każdym okresie życia. Według Szczepankowskiego obniżenie stanu sprawności funkcjonalnej narządu słuchu utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, prace oraz pełnienie ról społecznych właściwych dla płci i wieku, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi. Pojawiają się trudności w samodzielnym przyswojeniu języka i mowy, wynikające z uszkodzenia analizatora słuchowego. Wymagają także specjalnej pomocy w nauczaniu, wychowaniu i przysposobieniu do życia społecznego.

W świetle powyższych rozważań wybór tematu uważam za trafny i aktualny. Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska ma układ typowy dla prac z zakresu nauk medycznych i nauk o zdrowiu. Praca zawarta została na 179 stronach komputeropisu wraz z częścią aneksu (dwa kwestionariusze są poza numeracją stron). Tekst pracy poprzedza spis stosowanych skrótów. Część teoretyczna została poprawnie podzielona na rozdziały i podrozdziały. Zawarta na 38 stronach. Bardzo dobrze wprowadza czytelnika w zakres problematyki badawczej. Świadczy o wnikliwej analizie dostępnego piśmiennictwa. Doktorantka porusza szereg zagadnień związanych z rozważaniami na temat systemu rodzinnego. Kolejno

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

omawia wybrane aspekty rozwoju psychospołecznego dziecka z wadą słuchu oraz analizuje problemy rodziny związane z wychowaniem dziecka z deficytem słuchu. Część teoretyczna jest napisana ładnym językiem. Doktorantka zastosowała również wiele odniesień graficznych obrazujących klasyfikacje dotyczące badanej problematyki.

Głównym celem pracy była: ocena wybranych problemów w funkcjonowaniu rodziny z dzieckiem z uszkodzonym narządem słuchu. Autorka sformułowała również cele szczegółowe obejmujące ocenę, w grupie rodziców z dzieci z uszkodzonym narządem słuchu:

- problemów z jakimi borykają się rodzice w codziennym życiu,
- jakości życia rodziców,
- satysfakcji z życia rodziców,
- nadziei podstawowej, rozumianej jako przeświadczenie jednostki o uporządkowaniu i sensowności świata oraz jego przychylności ludziom, jako czynnika warunkującego konstruktywne reagowanie człowieka na zmiany i przełomowe wydarzenia, zwłaszcza na sytuacje ponoszenia nieodwracalnych strat,
- siły ogólnego przekonania o skuteczności radzenia sobie z trudnymi sytuacjami i przeszkodami,
- oczekiwanego rodzaju i siły wsparcia od określonych grup społecznych,
- jakości związku małżeńskiego (pomiar takich czynników/wymiarów jak: intymność, samorealizacja, podobieństwo, rozczarowanie),
- ewentualnych różnic w powyższym pomiędzy małżonkami.

Do tak sformułowanych problemów zostały postawione hipotezy badawcze.

Badaniem objęto jednocześnie po 106 słyszących matek/opiekunek i ojców/opiekunów dzieci z uszkodzonym słuchem, uczęszczających do placówek oświatowych lub poradni dla dzieci niesłyszących i słabosłyszących z 17 różnych ośrodków z całej Polski, z których otrzymano zgody na prowadzenie badań. Rozdano 440 kompletów ankiet, zwrótnie otrzymano, w pełni wypełnionych, 106 kompletów od matek/opiekunek i ojców/opiekunów tego samego dziecka.

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

W badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem:

- Autorskiego kwestionariusza ankietowego.
- Skali zasobów materialnych rodziny (FAS - *FammyAffluenceScale*).
- Standaryzowanej Skróconej Wersji Ankiety Oceniającej Jakość Życia - *The World Health Organization Quality Of Life (WHOQOL) –Bref*.
- Standaryzowanej Skali Satysfakcji z Życia (SWLS) Dienera, Emmons, Larsona, Griffina, w polskiej adaptacji Juczyńskiego.
- Standaryzowanej Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności – GSES - Schwarzer, Jerusalem, Juczyńskiego.
- Standaryzowanej Skali Wsparcia Społecznego, wg Kmieciak-Baran.
- Standaryzowanego Kwestionariusza Dobrego Małżeństwa KDM-2, Plopy, Rostkowskiego.
- Standaryzowanego Kwestionariusza Nadziei Podstawowej BHI-12, Trzebińskiego, Zięby.

Pozyskano stosowne zgody na wykorzystanie kwestionariuszy lub zakupiono je w Pracowni Testów Psychologicznych. Autorka uzyskała również zgodę lokalnej Komisji Bioetycznej.

W rozdziale 5.2 Doktorantka z dużą dokładnością opisała szczegółowo narzędzia badawcze. W analizie rozkładu wartości miar psychometrycznych wśród ankietowanych matek i ojców wykorzystano układ danych dla prób zależnych (dane matek i ojców powiązane parami poprzez przynależność do tej samej rodziny), a oceny istotności różnic w poziomie poszczególnych miar psychometrycznych dokonano za pomocą testu Wilcoxon. Za pomocą wykresu rozrzutu dokonywano porównania poziomu poszczególnych miar psychometrycznych u ankietowanych matek i ojców dzieci z wadą słuchu. Wyniki testów statystycznych interpretowano stosując powszechnie stosowane reguły. Korzystając z możliwości powiązania parami wskazań odpowiedzi dokonywanych przez matkę i ojca, oceny istotności różnic w rozkładzie odpowiedzi obojga rodziców dokonano za pomocą testu McNemara. Analiza korelacji pomiędzy wybranymi miarami psychometrycznymi została przeprowadzona z wykorzystaniem współczynnika korelacji rang Spearmana. Wyniki uzupełniano rezultatami testu istotności współczynnika korelacji (p), które

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

pozwalają ocenić, czy znaleziona w próbie zależność jest odbiciem ogólniejszej relacji panującej w całej populacji, czy tylko kwestią przypadku.

Strony 62 - 106 zawierają część empiryczną bogato ilustrowaną wieloma rycinami i tabelami. W tej części został zebrany bogaty materiał empiryczny. Wyniki zostały poprawnie zinterpretowane i omówione. W opisie grupy badanej zastosowała bym łączenie niektórych tabel w celu podniesienia ich przejrzystości. Praca zawiera wszystkie spisy tabel i rycin umieszczone w końcowych rozdziałach. Część empiryczna zawiera bardzo wartościowy materiał badawczy, który proponuję przygotować do publikacji w odpowiednio indeksowanym czasopiśmie z zakresu nauk o zdrowiu. Bardzo ciekawe wyniki uzyskane w grupie słyszących rodziców dzieci z uszkodzonym słuchem związane są z oceną problemów z jakimi borykają się rodzice w codziennym życiu, jakości życia rodziców, satysfakcji z życia rodziców, nadziei podstawowej, rozumianej jako przeświadczenie jednostki o uporządkowaniu i sensowności świata oraz jego przychylności ludziom, jako czynnika warunkującego konstruktywne reagowanie człowieka na zmiany i przełomowe wydarzenia, zwłaszcza na sytuacje ponoszenia nieodwracalnych strat, siły ogólnego przekonania o skuteczności radzenia sobie z trudnymi sytuacjami i przeszkodami, rodzaju i siły wsparcia od określonych grup społecznych, jakości związku małżeńskiego (pomiar takich czynników/wymiarów jak: intymność, samorealizacja, podobieństwo, rozczarowanie). Badani rodzice najczęściej wskazywali problemy w kontakcie z dzieckiem, trudne zachowanie dziecka, konieczność kontaktów ze specjalistami i trudne relacje z otoczeniem. Postrzeganie niektórych problemów przez matki i ojców różniło się znamienne statystycznie, np. matki istotnie częściej wskazywały trudne zachowanie dziecka oraz organizację życia rodziny, zaś ojcowie - trudności techniczne z protezami słuchowymi. Nieco ponad 40% ankietowanych ojców nie widziało żadnych szczególnych problemów związanych z wychowywaniem dziecka z uszkodzonym słuchem, podczas gdy tego zdania było tylko 30% matek – ta różnica też była istotna statystycznie.

Całość podsumowuje rozdział dyskusja wyników badań własnych z wynikami uzyskanymi przez innych Autorów. Rozdział ten jest napisany dojrzałe i świadczy o analitycznym zgłębieniu omawianej problematyki.

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Na podstawie przeprowadzonych badań Doktorantka sformułowała 10 wniosków. Wnioski są uprawnione ale w mojej opinii można niektóre połączyć ze sobą. Kolejno Autorka przedstawiła projekt praktycznych wskazówek dla rodziców wychowujących dziecko niedosłyszące. Proponuję opracowanie tej części jako odrębnego opracowania przeznaczonego do powszechnego rozdawania Rodzicom.

Praca zawiera streszczenia w języku polski m i angielskim. Piśmiennictwo zostało dobrane prawidłowo i dobrze cytowane. Zawiera 157 pozycji w języku polskim i angielskim. Na końcu pracy w rozdziale Aneks Doktorantka umieściła wszystkie narzędzia badawcze co w znaczący sposób ułatwia czytelnikowi analizę tego bogatego materiału badawczego. Z obowiązku Recenzenta mogę odnieść się jedynie do nielicznych niedociągnięć edytorskich możliwych do poprawienia przy przygotowaniu wyników badań do publikacji.

OCENA KOŃCOWA

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska jest oryginalnym i nowatorskim osiągnięciem badawczym. Doktorantka z rzetelnością i dojrzałością naukową przeprowadziła to postępowanie badawcze. Wyniki uzyskane przez Autorkę mają też niebagatelny wymiar praktyczny i społeczny co uważam jest warte podkreślenia. Wyniki badań pozyskane z wielu Ośrodków zostały przeanalizowane z benedyktyńską dokładnością. Gratuluję Promotorowi prof. dr hab. Elżbiecie Krajewskiej – Kułak takiej Doktorantki. Reasumując bardzo wysoko oceniam tą rozprawę doktorską. Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że praca **mgr Doroty Koncewicz pt. „Wybrane aspekty funkcjonowania rodzin dzieci z uszkodzonym słuchem”** w pełni spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim a tym samym spełnia warunki art. 179 ust. 1 i ust. 3 pkt 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669) oraz Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 z późn.zm.).

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Zatem zwracam się do Senatu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku o dopuszczenie mgr Doroty Koncewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Beata Karakiewicz

Kierownik

Zakładu Medycyny Społecznej i Zdrowia Publicznego
Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie